

Handläggare

Olof Taromi Sandström

m.remissvar@regeringskansliet.se

cc: m.klimatenheten@regeringskansliet.se

Remiss av Miljömålsberedningens delbetänkande Sveriges globala klimatavtryck

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har den 2022-05-20 tagit emot ovanstående ärende för yttrande. Med anledning av detta vill SGU framföra följande.

SGU konstaterar att regeringen i sitt remissmissiv efterfrågar ”synpunkter på överväganden och förslag i betänkandet, särskilt med fokus på förslag på nya mål och behov av styrmedel och åtgärder för att nå dessa föreslagna mål.”

SGU anser att betänkandet generellt är bra och vill här också instämma i de konstateranden som tidigare gjorts av bland annat det Klimatpolitiska rådet och Riksrevisionen angående integrering och genomförande av klimatpolitiken - det vill säga att allra viktigast är att klimatpolitiken integreras i alla politikområden och sektorer och på alla nivåer i samhället. I regeringens handlingsplan för klimatet lyfts att bland annat transportpolitiken, näringspolitiken, bostadspolitiken och jord- och skogsbrukspolitiken är områden där det finns samhällsmål som innebär både synergier och konflikter med klimatmålen. SGU instämmer med Riksrevisionen och Klimatpolitiska rådet om att det behövs en översyn och integrering av samhällsmålen inom de olika sektorerna så att det blir tydligt hur klimatmålen ska koordineras med övriga samhällsmål. Detta gäller i hög grad inom budgetpolitiken. SGU instämmer även med regeringens klimatpolitiska handlingsplan om att all relevant lagstiftning behöver ses över för att det klimatpolitiska ramverket ska få genomslag.

SGU konstaterar att det inte saknas förslag på mål och styrmedel för klimatpolitiken, varav många är relevanta även för att minska de konsumtionsrelaterade utsläppen. Det största behovet är dock, som ett flertal aktörer, bland annat Riksrevisionen och det Klimatpolitiska rådet, har framhållit, att verkningsfullt styra mot målen ”med tillräcklig kraft och hastighet”.

Exempel på förslag och åtgärder som tidigare har föreslagits, och som SGU varit med och tagit fram eller instämmer med, är:

- Många av de styrmedel och åtgärder som framtagits i samband med utvärderingar av Sveriges miljömål, inte minst den senaste fördjupade utvärderingen 2019, där det bland annat finns förslag från myndigheter i samverkan, t.ex.
 - förslag 2 avseende **Hållbart byggande ur ett livscykelperspektiv**
 - förslag 9 om **Kunskapsöverföring om klimatpåverkan från byggmaterial och -metoder.**

- I underlagsrapporten till miljö kvalitetsmålet **Begränsad klimatpåverkan** finns också förslag avseende minskning av konsumtionens klimatpåverkan.
- Utveckling av infrastrukturfrågorna i den fysiska planeringen så att transportsektorn styrs mot ökad kollektivtrafik, ökade cykelresor, främjande av fossilfria fordon.
- Stimulering av ett livscykelperspektiv, exempelvis när det gäller tillverkning och design, men även avseende nyttjande av avfall (bygg- och anläggningssektorn och gruvsektorn tillhör de särskilt viktiga) och av uppgrävda massor som en resurs. Batterier och vindkraftverk är exempel på produkter och system som behöver utformas för återanvändning och återvinning.
- För att energieffektivisera och optimera användningen av primära naturresurser har SGU föreslagit att det behövs statistik och uppföljning för tillgångar och materialflöden avseende metaller och mineral, inklusive bergmaterial, samt att länsvisa materialförsörjningsplaner är en förutsättning.
- Lagstiftning och upphandling som främjar ett cirkulärt och hållbart utnyttjande av resurser har stora möjligheter att minska konsumtionsbaserade klimatutsläpp. Exempelvis lagstiftning som möjliggör återanvändning och återvinning av massor, gruvavfall mm är en nödvändig förutsättning för att möjliggöra mer cirkulära kretslopp avseende exempelvis elfordon och andra fossilfria drivsystem.
- Inom den fysiska planeringen och tillväxtpolitiken (t.ex. regionala utvecklingsplaner) måste klimatfrågorna få ett större genomslag.
- Slutligen har SGU framhållit vikten av att tillståndsprocesserna, bland annat för förnybar energi och gruvvärdnad, behöver effektiviseras, vilket kommer att främja en minskning av konsumtionsbaserade energiutsläpp. Här ingår exempelvis ökade resurser och breddad kompetens vid länsstyrelserna för miljöprövningar.

Föreslagna mål

Kapitel 10 Mål för minskad klimatpåverkan från konsumtion och ökad klimatnytta från export

SGU instämmer i följande överväganden, mål och förslag som Miljömålsberedningen ställt upp i kapitel 10:

10.1 Sveriges territoriella klimatmål är en grundpelare i Sveriges klimatpolitik och en utgångspunkt för att kunna minska de globala utsläppen på annat sätt

10.2 En ny strecksats i Generationsmålet för Sveriges globala klimatavtryck

10.3 Mål för Sveriges klimatpåverkan från konsumtion

10.4 Mål för Sveriges exports klimatnytta

10.5 Kontinuerlig uppföljning och återkommande utvärderingar inom ramen för miljömålssystemet och klimatlagen

10.6 Kontrollstationer

10.7 Bred parlamentarisk samsyn behövs för den övergripande inriktningen av klimatpolitiken

Som nämnts ovan räcker det inte att formulera mål och förslag på styrmedel om styrningen inte är sammanhållen och kraftfull så att målen kan uppnås.

Kapitel 5 till 9 samt 11 och 12

SGU har tittat på de överväganden och förslag som Miljömålberedningen har tagit fram och ser positivt på de förslag som presenteras under följande rubriker:

5.15.1 Sverige ska stärka sitt arbete i relevanta internationella sammanhang för att minska de globala utsläppen i linje med 1,5-gradersmålet

6.5.1 Sverige ska stärka sitt arbete inom EU för en klimatpolitik i linje med 1,5-gradersmålet

SGU instämmer i dessa förslag (avsnitt 5.15.1 och 6.5.1), som kan sammanfattas med att Sverige ska stärka sitt arbete med att verka för ett ambitiöst genomförande av Parisavtalet, att bidra med klimatbistånd, att överföra teknik och kunskaper samt snabba på klimatomställningen i andra länder genom bland annat utfasning av fossilsubventioner och av fossila bränslen – liksom arbetet med genomförandet av Fit For 55, anpassningen av EU-lagstiftning till EU:s klimatmål m.m.

8.11.1 SCB får i uppgift att utveckla den officiella statistiken över klimatpåverkan från konsumtion

9.9.1 Det behövs statistik om exportens effekt på de globala utsläppen

SGU instämmer i dessa förslag (avsnitt 8.11.1 och 9.9.1), som kan sammanfattas med att SCB i dialog med Naturvårdsverket, akademien och exportaktörerna ska utveckla och förbättra inhemsk statistik om klimatpåverkan från konsumtion samt utvärdera och vidareutveckla statistik och mått på exportens klimatavtryck och effekt på de globala utsläppen.

SGU tar inte ställning till följande överväganden och förslag:

11.9.2 Utsläpp från bunkring till internationellt flyg ska inkluderas i Sveriges långsiktiga territoriella klimatmål och koldioxidutsläpp från inrikes flyg ska inkluderas i klimatmålet för inrikes transporter till 2030

12.9.2 Sverige ska ta sin del av ansvaret för utsläpp från internationell sjöfart

SGU anser att Sverige ska ta sin del av ansvaret för utsläpp från sjöfart och flyg. Det är av stor vikt att minska både flygets och den internationella sjöfartens klimatpåverkan, och styrmedel och åtgärder för detta behövs.

SGU bidrar direkt till minskade utsläpp genom ombyggnationen av myndighetens eget undersökningsfartyg, Ocean Surveyor. Fartyget utrustats med dieselektriska motorer för att kunna anpassa bränslebehovet efter de behov fartyget har vid varje enskilt uppdrag. Fartyget bunkrar idag HVO med tillsats av urea som neutraliserar avgaserna och är anpassat för att gå över till batteridrift då tekniken är tillräckligt anpassad för ändamålet.

SGU tar dock inte ställning till detaljutformningen av delbetänkandets mål och förslag avseende Sveriges ansvar för utsläppen från flyg och sjöfart.

Kapitel 13

Generellt är SGU positiv till förslagen om att stärka kravet på myndigheter gällande klimatkrav. Men för att kunna ställa högre krav så krävs det att det blir en uppgift i myndigheters instruktioner, samt att Upphandlingsmyndigheten ges i uppdrag att ta fram riktade utbildningar och stöd samt att Konkurrensverket får utökat tillsynsmandat. Myndigheterna behöver ges rätt resurser och stöd för att möjliggöra en ändamålsenlig inköpsorganisation som kan och bör ta ansvar över myndighetens efterlevnad av krav och mål.

SGU anser att det finns invändningar mot Statens inköpscentral. Tanken är god, men fungerar dåligt för många typer av upphandlingar - eftersom alla myndigheter ser olika ut och har olika verksamheter samt är placerade i olika delar av Sverige, liksom leverantörerna, så är det mycket problematiskt att få till centrala och rättssäkra ramavtal som passar alla. Det finns ett stort behov av att anpassa upphandlingen till myndighetens egen verksamhet, vilket riskerar att man försöker ”göra rätt” med hjälp av avrop eller modifieringar – vilket dock kan innebära att myndigheter tecknar ”ramavtal i ramavtalet” eller gör andra fel som inte stämmer överens med lagstiftningen.

Avseende de förslag som finns för den offentliga upphandlingen, avsnitt 13.24.1 till 13.24.11 har SGU följande synpunkter:

13.24.1 - SGU instämmer i framtagandet av en resultatindikator för offentlig upphandling (andel upphandlingar med klimatkrav) och att Naturvårdsverket och Upphandlingsmyndigheten bör uppdras att ta fram kriterier för vad som ska räknas som klimatkrav i offentlig upphandling.

För att förslaget ska få märkbar genomslagskraft krävs det att det framgår av myndigheternas instruktioner ett krav på att ställa hållbarhetskrav (bl.a. miljökrav). Det måste även utses en tillsynsmyndighet med rätt att utfärda sanktioner. Möjligheterna att ställa krav i upphandling är stora idag, men många myndigheter väljer bort denna då det inte är ett krav i sig.

13.24.2 – Enligt Miljömålsberedningen orsakar den offentliga sektorn ungefär en tredjedel av Sveriges växthusgasutsläpp från konsumtion och upphandlar varor och tjänster inom många konsumtionsområden, till exempel markburna transporter, livsmedel, byggande, boende, textilier, skor och elektronik mm. Med tanke på detta anser SGU att det vore önskvärt med ett tydligare mål avseende styrmedel och åtgärder för den offentliga sektorns upphandling. SGU instämmer också i att den offentliga sektorn ska gå före andra aktörer och att detta kan påverka marknader, utbud, vanor och tjänster som behöver förändras för att samhället ska kunna nå de nödvändiga klimatmålen. Hållbar infrastruktur och hållbart byggande är viktiga exempel.

13.24.3 - SGU anser att klimatkrav skall ingå i upphandlingslagstiftningen men att ordet ”beakta” är otydligt.

13.24.4 - SGU ser positivt på förslaget om klimatkrav i myndigheters instruktioner, men kopplingen till förordningen om myndigheters miljöledningssystem bör tydliggöras.

Precis som utredarna pekar på så måste myndigheterna, om kravet skrivs in i instruktionerna, fundera på, konkretisera och kommunicera på ett begripligt sätt inom organisationen så att det blir tydligt för enskilda medarbetare vilka överväganden och prioriteringar som behöver göras samt hur eventuella målkonflikter bör hanteras. Vidare kommer det att behöva klargöras hur ansvars- och rollfördelningen inom den upphandlande myndigheten eller enheten ska se ut och hur ledningen kan engageras för att säkerställa tillräckliga ekonomiska och personella resurser.

13.24.5 - Klimatkrav i förordningen om statlig inköpssamordning

SGU anser att förslaget inte är bra. En central inköpssamordning som ett krav uppfyller inte lagkravet på att dela upp upphandlingar i mindre bitar för att ge möjlighet för små och medelstora företag att delta. Det finns risk för att företag inte följer avtalsdelarna då uppföljningen hamnar för långt bort. Dessutom finns det en stor risk att avropande myndigheter tecknar "ramavtal i ramavtalet" vilket inte är lagligt. SGU anser att man skulle få en större vinning i att begränsa vilka ramavtal som statens inköpscentral ska effektuera och i stället ge upphandlingsmyndigheten ett större utbildningsansvar och ansvar för att kriteriebiblioteket stöttar både stora och små myndigheter, kommuner etc.

13.24.7 - Regeringsuppdrag för att utveckla miljöspendanalysen.

SGU anser att det är ett bra förslag att nyttja upphandlingsmyndigheten till att stötta myndigheter i bl a klimatfrågorna med bra underlag för att kunna ställa rimliga krav i sina upphandlingar som lierar med myndighetens interna mål likväl som Agenda 2030 och regeringens mål.

Slutligen ställer sig SGU positivt till förslagen i avsnitt **13.24.8-13.24.11**.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Anneli Wirtén.

I handläggningen av ärendet har statsgeologerna Helena Dahlgren, Anna Apler, Carola Lindeberg och Lars-Ove Lång, utredaren Peter Åkerhammar, samt upphandlaren Sara E Nordström deltagit. Hållbarhetsstrategen Olof Taromi Sandström har varit föredragande.

Anneli Wirtén

Olof Taromi Sandström